

Bożena Mikołajczyk

Przedsiębiorczość i wiedza w polityce Unii Europejskiej wobec małych i średnich przedsiębiorstw

Annales. Etyka w życiu gospodarczym 8/1, 205-210

2005

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Przedsiębiorczość i wiedza w polityce Unii Europejskiej wobec małych i średnich przedsiębiorstw

1. Wstęp

W 2000 r. podczas posiedzenia Rady Europy w Lizbonie zaprezentowano strategię rozwoju ekonomicznego i społecznego wspólnoty. Jest ona konsekwencją zmian w gospodarce, otoczeniu biznesowym, świadomości społecznej związanej z postępującym procesem globalizacji. W Lizbonie przyjęto, iż celem Unii Europejskiej jest stworzenie najbardziej konkurencyjnej gospodarki na świecie zdolnej do znaczącego wzrostu, zapewniającej tworzenie nowych miejsc pracy, a także poprawę spójności społecznej¹. Dążąc do realizacji nadrzędnego celu należy zdaniem uczestników obrad:

- uznać znaczące możliwości małych przedsiębiorstw w kontekście przystosowania się do potrzeb rynku oraz tworzenie miejsc pracy a również rozwoju regionalnego,
- na każdym szczeblu działalności przedsiębiorstwa przedsiębiorczość należy uważać za cenną produktywną umiejętność.

Stąd Europa winna bardziej skutecznie promować działania zwiększające przedsiębiorczość i rozwijać gospodarkę opartą o wiedzę by stać się bardziej dynamiczną i konkurencyjną.

Celem niniejszego opracowania jest zwrócenie uwagi na ważną rolę przedsiębiorczości i wiedzy w rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw (MSP).

Aktualnie obowiązująca definicja małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) wyróżnia trzy rodzaje: mikro, małe, średnie.

Za małe przedsiębiorstwo uważa się takie, które w poprzednim roku obrotowym osiągnęło:

- zatrudnienie przeciętne mniejsze niż 50 pracowników,
- przychód netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nie przekraczający 7.000.000 euro lub suma bilansowa nie przekroczyła 5.000.000 euro,
- spełnia kryterium niezależności.

Natomiast średnie przedsiębiorstwo winno spełniać następujące warunki:

- zatrudnienie przeciętne mniejsze niż 250 pracowników,

¹ *Przedsiębiorczość*, [w:] *Biała Księga 2003*, część V, Polskie Forum Strategii Lizbońskiej, Gdańsk–Warszawa 2003, s. 6.

- przychód netto ze sprzedaży towarów, wyrobów i usług oraz operacji finansowych nie przekracza 40.000.000 euro lub suma bilansowa nie jest wyższa niż 27.000.000 euro,
- spełnia kryterium niezależności.

Przedsiębiorstwo mikro określa tylko liczba zatrudnionych. Nie może być ona większa niż 10 osób². Sektor małych i średnich przedsiębiorstw obrazują dane zawarte w tabelicy 1.

T a b l i c a 1. Wskaźniki charakterystyczne dla non-primary private enterprises^a w 2000 r.^b

Treść	MSP			
	mikro	małe	średnie	Razem
Liczba przedsiębiorstw w tys.	1.200	170	20.415	19.040
Zatrudnienie w tys.	23.800	15.960	80.790	41.750
Liczba zatrudnionych przypadających na jedno przedsiębiorstwo	19,8	93,9	4,0	2,19
Obrót na jedno przedsiębiorstwo w mln euro	3	24	0,6	0,2
Udział eksportu w obrocie (w %)	14	17	13	7
Wartość dodana na jednego zatrudnionego w tys. euro	75	105	65	40

^a Do sektora *non-primary private enterprises* zalicza się następujące przemysły (wg klasyfikacji przemysłów NACE): wydobywczy (wyłączając przetwarzanie energii NACE C, D), produkcję (NACE D), budownictwo (NACE F), handel hurtowy (NACE 51), handel detaliczny (NACE 50, 52), transport i komunikację (NACE I), usługi dla konsumentów (NACE H) oraz usługi dla producentów (NACE J, K). Z analizy wykluczone są leśnictwo i rybołówstwo, definicję podano za raportem „SME’s in Europe, including a first glance at EU Candidate Countries”, s. 35.

^b Kraje UE przed 1.05.2004 plus Islandia, Lichtenstein, Norwegia i Szwajcaria.

Ź r ó d ł o: „Observatory of European Mes” 2002, No 2, *SMEs in Europe, Including a First Glance at EU Candidate Countries*, European Commission, s. 11.

Z danych zawartych w tabelicy 1 wynika, że ponad 93% przedsiębiorstw zatrudniało poniżej 10 osób, ok. 6% stanowiły firmy małe, a ok. 1% średniej wielkości. Liczba zatrudnionych przypadających na jedno przedsiębiorstwo była największa w przedsiębiorstwach średniej wielkości, natomiast najmniejsza w przedsiębiorstwach mikro. Udział w eksporcie największy był w przedsiębiorstwach średniej wielkości, również w tym segmencie przedsiębiorstw największa była wartość produkcji dodanej w stosunku do liczby przedsiębiorstw.

2. Przedsiębiorczość

Jak wiemy małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią fundament gospodarki europejskiej, mogą być źródłem nowych miejsc pracy, a także kopalnią pomysłów na biznes. Europejskie wysiłki zmierzające do wprowadzenia nowego porządku gospodarczego mają szansę tylko wówczas, gdy w centrum uwagi znajdują się jako źródło innowacji, wzrostu zatrudnienia oraz integracji europejskiej. Należy więc stworzyć możliwie najlepsze warunki

² Szerzej zob. „Official Journal” L 107, 30 IV 1996, s. 6.

ki dla małej i średniej przedsiębiorczości. Stąd na posiedzeniu Rady Europejskiej w Feira w 2002 r. wprowadzono Europejską Kartę Małych Przedsiębiorstw (European Charter for Small Enterprises). *Think small first* – traktuj małe przedsiębiorstwa priorytetowo – to główna myśl zawarta w tym dokumencie.

Należy zauważyć, że przedsiębiorczość jest wielowymiarowa i pojęcie to pojawia się w różnych kontekstach i w stosunku do różnych organizacji. Nas interesuje przedsiębiorczość rozpatrywana w kontekście biznesowym.

Zwróćmy na początku naszych rozważań uwagę co wiąże się i ma wpływ na większą lub mniejszą przedsiębiorczość zdaniem Unii Europejskiej. Pierwszy aspekt to wykorzystanie kreatywności i innowacji. Aby wejść z produktami czy usługami na istniejący już rynek, czy rywalizować z konkurencją, czy zmienić lub stworzyć nowy rynek potrzebna jest kreatywność i innowacje. Pomysł winien przerodzić w sukces, stąd konieczna jest umiejętność połączenia kreatywności bądź innowacji z zarządzaniem.

Należy również zoptymalizować rozwój firmy we wszystkich fazach jej cyklu życia, a więc: tworzenia, startu, kontynuacji działania, ekspansji, przejęcia, wycofania z rynku.

Drugi składnik tego pojęcia to sylwetka przedsiębiorcy. Przedsiębiorcy stanowią bardzo różnorodną grupę, pochodzącą z różnych grup społecznych, ale istnieją pewne cechy wspólne, do których można zaliczyć: gotowość do podejmowania ryzyka, pragnienie niezależności a również samorealizacji.

Ważnym, trzecim z kolei elementem jest miejsce występowania przedsiębiorczości. Otóż przedsiębiorczość pojawia się w każdym sektorze oraz rodzaju działalności. Dotyczy zarówno osób prowadzących działalność jednoosobową jak i pracujących w firmach o różnej wielkości, we wszystkich cyklach życia przedsiębiorstwa. Jest istotna dla przedsiębiorstw cechujących się różną formą własności (firma rodzinna, przedsiębiorstwo państwowe, firmy notowane na rynkach giełdowych i pozagiełdowych, organizacje typu non-profit).

Do najistotniejszych efektów przedsiębiorczości zalicza się³:

- tworzenie nowych miejsc pracy. Z badań wynika, że nowe i małe firmy, a nie duże w coraz większym stopniu przyczyniają się do powstawania nowych miejsc pracy. Stąd wzrost przedsiębiorczości powoduje spadek poziomu bezrobocia;
- pojawienie się presji konkurencyjności. Założenie firmy, czy zmiana profilu działalności już istniejącej a więc nowe inicjatywy gospodarcze podnoszą efektywność gospodarowania a również zmuszają inne firmy do poprawy swej kondycji finansowej wprowadzaniu innowacji. Zwiększone efekty działalności firmy niezależnie od tego czy będą wynikać ze zmian organizacji pracy, procesu produkcji, nowych produktów czy usług wzmacniają potencjał produkcyjny również całej gospodarki;
- wyzwolenie potencjału osobistego. W wyborze kariery ludzie kierują się nie tylko wysokością wynagrodzenia ale również poczuciem stabilności pracy, stopniem niezależności, zainteresowaniem wykonywaną pracą. Satysfakcja zawodowa wśród przedsiębiorców pracujących na własny rachunek jest wyższa niż u osób zatrudnionych w charakterze najemnych pracowników⁴;
- wyższą społeczną odpowiedzialność. Duże przedsiębiorstwa przyjęły wspólną strategię w kwestii społecznej odpowiedzialności. Przykładem takim może być np. zo-

³ Szerzej zob. *Entrepreneurship in Europe*, Green paper, Brussels 2003, COM (2003) 27, s. 7.

⁴ Tamże, s. 7.

bowiązanie do produkowania w sposób przyjazny dla środowiska naturalnego, klienta⁵.

Uważa się, że rozwojowi przedsiębiorczości powinno sprzyjać:

- otoczenie regulujące działalność przedsiębiorstw. Są to przepisy prawne, instytucje finansowe i pozafinansowe z którymi przedsiębiorca spotyka się w trakcie swojej działalności;
- instrumenty podatkowe. Komisja Europejska zidentyfikowała przeszkody wpływające negatywnie na handel między krajami na jednolitym rynku. Ważne zagadnienie, nad którym trwają dyskusje dotyczy podatków i opłat związanych z przekazywaniem praw własności firm. Chodzi tu głównie o firmy rodzinne, które w krajach europejskich stanowią znaczny odsetek. Przejście na emeryturę lub przekazanie firmy w spadku może nastręczać wiele trudności (biurokratycznych, a również związanych ze skomplikowaną procedurą ustalenia podatku);
- dostęp do środków finansowych. Wiele małych i średnich przedsiębiorstw ma trudności w uzyskaniu kredytu z banku, a rynek kapitału wysokiego ryzyka jest niewystarczająco rozwinięty w Europie. W 2001r. około 7000 przedsiębiorstw europejskich uzyskało kapitał (za pośrednictwem funduszy venture capital) potrzebny dla wczesnych faz rozwoju firmy. Zasiłał on głównie przedsiębiorstwa z sektora wysokiej technologii. W ramach funduszy strukturalnych powstają programy na zasilanie kapitałowe venture capital jeżeli będą finansowały małe i średnie przedsiębiorstwa na etapie tworzenia i zasiewu przedsiębiorstwa (*Elary stage – seed financing*)⁶.

3. Wiedza a przedsiębiorczość

Aby osiągnąć korzyści z jednolitego rynku i również sprostać agresywnej konkurencji, przedsiębiorcy winni być zachęceni do stosowania innowacji i rozszerzania działalności na rynki międzynarodowe. Stąd rzeczą niezmiernie istotną jest dostęp do szeroko pojętej edukacji dla tych, którzy już są przedsiębiorcami oraz dla tych, którzy będą nimi w przyszłości. Stąd postuluje się przekazywać wiedzę na temat działalności gospodarczej i przedsiębiorczości na wszystkich poziomach kształcenia i we wszystkich typach szkół. Większość krajów członkowskich zmieniło już program nauczania. Zagadnienia związane z rozpoczynaniem działalności gospodarczej (*start-ups*) i zarządzaniem w sektorze MSP zostały zapoczątkowane w Niemczech, Hiszpanii, Portugalii, Finlandii i Szwecji odbywają się zajęcia na temat szeroko rozumianej przedsiębiorczości. Rząd Wielkiej Brytanii wprowadził program, którego zadaniem jest promowanie związków między uniwersytetami a przedsiębiorstwami w celu wykorzystania badań szacunkowych w działalności firm. W niektórych krajach m.in. Finlandii i Szwecji przedsiębiorczość jest częścią programu nauczania w szkołach średnich. Pilotażowe projekty, uczące jak założyć i prowadzić przedsiębiorstw zostały

⁵ Zob. też B. Mikołajczyk, *Spoleczna odpowiedzialność przedsiębiorstw w gospodarce rynkowej*, „Praca i Zabezpieczenie Społeczne” 1991, nr 10, s. 8.

⁶ B. Mikołajczyk, K. Piotrowska-Marczak, *Przedsiębiorczość a venture capital*, [w:] *Polski przedsiębiorca we współczesnym otoczeniu prawno-ekonomicznym*, SGH, Warszawa 2004, s. 65.

wprowadzone w Niemczech, Irlandii, Austrii, Szwecji i Wielkiej Brytanii⁷. Mimo to, działania nakierowane na rozciąganie wiedzy o przedsiębiorczości na poziomie szkolnictwa podstawowego są rzadko spotykane. W Wielkiej Brytanii uczy się dzieci umiejętności, które są potrzebne w pracy, a program szwedzki ma na celu stymulować kreatywność i inicjatywę wśród 6–11-latków. Jednocześnie prowadzone są szkolenia nauczycieli w zakresie nauczania przedsiębiorczości.

Systemy nauczania wspierające potencjalnych przedsiębiorców we wprowadzaniu teoretycznych pomysłów w życie funkcjonują w Belgii, Danii, Grecji, Irlandii, Finlandii i Szwecji. Większość państw poczyniła postępy w promowaniu przedsiębiorczości na poziomie uniwersyteckim.

Unia Europejska wskazuje na:

- konieczność dalszych inicjatyw w zakresie szeroko pojętej edukacji. Chodzi tu o dalsze inicjatywy w szkołach na różnych poziomach nauczania. Więcej działań w tym zakresie winno być realizowanych na wzmocnienie ducha przedsiębiorczości, wykształcenia postaw aktywnych, nie unikających podejmowania ryzyka od najmłodszych lat. Przedsiębiorczość należy traktować jako nastawienie, sposób na życie a nie jako przedmiot tylko akademickich wykładów;
- konieczność ograniczenia czasu i kosztów związanych z uruchomieniem działalności firmy. Koszty związane z rozpoczęciem działalności przedsiębiorstwa winny stawać się coraz bardziej konkurencyjne na świecie. Należy stąd spowodować, żeby kraje gdzie procedury założenia firmy i czasochłonność są stosunkowo wysokie dołączyły do krajów, które są najlepsze w tym zakresie. Należy pracować nad możliwością rejestracji w trybie online⁸;
- potrzebę dokonywania przeglądu regulacji na szczeblu krajowym i wspólnotowym dla oceny ich wpływu na tworzenie, kontynuację działania i rozwój przedsiębiorstw;
- konieczność ułatwienia powrotu do działalności gospodarczej przedsiębiorcom, którzy zbankrutowali. Należy starać się również przedstawić bankructwo jako jedną z faz cyklu życia przedsiębiorstwa (jego rozwoju)⁹;
- potrzebę stworzenia odpowiednich systemów podatkowych. Winny one nagradzać sukcesy, zachęcać do tworzenia nowych firm, wspierać ich ekspansję i tworzyć miejsca pracy;
- konieczność poprawy stosunków między bankami a MSP¹⁰ i zwiększyć należy liczbę funduszy, poręczeń wzajemnych i wzmóc działalność funduszy *venture capital*¹¹ (poprzez wdrażanie *Financial Action Plan i Risk Capital Action Plan*).
- korzyści z promowania kooperacji instytucji naukowo-badawczych z małymi przedsiębiorstwami w celu transferu wiedzy.

Dla polepszenia omówionych problemów powstało szereg inicjatyw. Komisja Europejska wspólnie z ekspertami francuskimi zorganizowała Training Entrepreneurship. Jego

⁷ *Report from the Commission to the Council and the European Parliament, Report on the Implementation of the European Charter for Small Enterprises*, Brussels, COM (2003) 21 final, s. 16.

⁸ Por. *Report on the Implementation of the European Charter for Small Enterprises*, tamże, s. 10.

⁹ Por. *Report on the Implementation of the European Charter for Small Enterprises*, tamże, s. 10.

¹⁰ Szerzej zob. B. Mikołajczyk, *Banki a małe i średnie przedsiębiorstwa*, [w:] *Finansowe aspekty funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw*, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Białystok 2003, s. 161.

¹¹ B. Mikołajczyk, P. Podgórski, *Fundusze poręczeń wzajemnych – alternatywne źródło zabezpieczeń kredytowych*, „Banki i Kredyt” 2003, nr 3, s. 90.

rezultatem było stworzenie projektu dotyczącego edukacji i szkoleń o przedsiębiorczości. Został on wprowadzony w programie Best Procedure.

W European Employment Strategy (EES) założono zarówno promocję edukacji, jak i szkolenia dla przedsiębiorców. Programy European Social Fund zwróciły większą uwagę na rozwój zasobów ludzkich związanych z małymi i średnimi firmami. W latach 2000–2006 zaplanowano przeznaczyć ok. 8 mld euro na promocję przedsiębiorczości w krajach Unii Europejskiej. Główne działania będą koncentrowały się na rozwoju ducha przedsiębiorczości, umiejętności zakładania własnej firmy oraz na budowaniu organizacji wspierających przedsiębiorczość. Ponadto przeznaczono około 12 mld euro na promocję transferu technologicznego do MSP i na szkolenia pracowników.

4. Zakończenie

W Polsce również koncentrujemy uwagę na dwóch bardzo istotnych zagadnieniach: jak sprawić by wzrosła liczba przedsiębiorców i co spowodować by więcej firm rozszerzało swoją działalność. Jest to niewątpliwie związane z przedsiębiorczością i wiedzą. Kraje będące w UE wcześniej niż Polska są na innym etapie procesu wspierania przedsiębiorczości i przechodzenia do gospodarki opartej o wiedzę. W Narodowym Planie Rozwoju, a również polityce rządu wobec MSP zwraca się uwagę na sposoby zmniejszania barier hamujących przedsiębiorczość (poprzez np. uproszczenia administracyjne i prawne, łatwiejszy dostęp do kapitału i technologii, przetargów publicznych). Ponadto postuluje się zmiany w szeroko pojętej edukacji, chodzi tu o rozwój społeczeństwa informacyjnego, badań i innowacji oraz kształcenie związane z ICT (technologię informatyczno-komunikacyjną) oraz rozwijanie ducha przedsiębiorczości (przez szkolenia, łączące teorię z praktyką). Wdrażanie unijnych programów wspierania przedsiębiorczości oraz podnoszenie wiedzy w tym zakresie staje się więc dla nas koniecznością, winny one pozytywnie oddziaływać na sektor MSP.

Entrepreneurship and Knowledge in the European Union Policy Concerning Small and Medium Sized Enterprises

Summary

The article presents the role of entrepreneurship and knowledge in development of small and medium sized enterprises in Europe.

The issue of entrepreneurship has been analysed in business aspect, with emphasis on: relation between entrepreneurship and creativity & innovation, the silhouette of entrepreneur and scope of entrepreneurship. The article focuses also on effects of entrepreneurship (its share in job creation, competitiveness pressure, personal potential and social responsibility) and elements enabling the development of entrepreneurship (regulatory environment of enterprises, tax instruments, access to financial resources).

The issue of knowledge under the aspect of small and medium enterprises aspect is relied on the access to education in the full sense. The article tackles the problem of necessity of initiatives, limiting time and costs of setting up a business, profits from promoting the co-operation of scientific and research centres with the business sector in order to transfer of knowledge.

Key words: *entrepreneurship, knowledge, small and medium sized enterprises (SME).*